

ABO PENDRÁJV: őslakos identitás modern köntösben

DOI 10.18135/PG70.2024.26

A nyelvek megjelenése és az őslakos identitás vizsgálata során egyértelművé vált, hogy az őslakos nyelvek megjelenése az utcákon, az egyes közösségekben, a belső terekben is elenyésző. Megfigyelhető azonban, hogy az őslakos kisebbségi kultúrák stílusjegyei egyre gyakrabban és hangsúlyosabban jelennek meg a város nyelvi tájképében mind a külső, mind a belső terekben és a médiában is. Az utóbbi években kezdtek elterjedni az őslakos identitást tükröző díszítőmotívumok, elemek az utcatáblákon. A városban egyre több olyan molinó, óriásplakát jelenik meg, amin felfedezhetők az őslakos kisebbségi kultúra motívumai. A nap, a csum (sátor), a népviseletbe öltözött ember, a sámándob, a rénszarvas és az egyes népek ornamentikái visszatérő motívumai a plakátoknak. Az őslakos identitás egyéb vizuális szimbólumai behálózzák Dugyinka (nga-

A fenti kép egy réncsonból készült, nganaszan motívumokkal díszített pendrájvot ábrázol: az ornamentika ugyanolyan, mint a nganaszanok hagyományos kabátjának, a parkának a szokványos díszítése.

naszanok lakta város a Tajmir-félszigeten, Oroszországban) nyelvi tájképét, mintegy díszítőelemekként szolgálnak az uralkodó többségi kultúra palettáján.

Ugyanezek a díszítőelemek, motívumok a legkülönbözőbb használati és ajándék-tárgyakon is megjelennek.

A férfi parkákat szűk kapucnival egészítik ki, a nőit különleges fejfedővel – főköttővel, melyet úgyszintén dekorálnak. A nganaszanok ruháikat rénbőrből készült geometrikus, vonalas mintával díszítették: ezt nevezték mulinak. Az ősi időkben mintegy 30 különböző mulitípust használtak a hagyományos ruhákhoz, és mindegyik dísznek saját neve és jelentése volt. A nganaszan mintáknak két nagy csoportja volt. Az elsőbe azok a védődíszek tartoztak, amelyek célja a tulajdonosuk védelme volt. Eredeti jelentésük mára feledésbe merült.

A minták második csoportját azok a díszítések alkották, amelyek különleges információkat közvetítettek egy személy neméről, koráról, családi állapotáról, társadalmi helyzetéről és gyermekeiről. Voltak speciális férfi, női és fiatalkori díszek. A férfi minták jelezték tulajdonosuk társadalmi státuszát és foglalkozását, míg a női díszek általában a női termékenység szerepét jelölték. Az ember életének minden fontos eseménye után új díszeket és elemeket adtak a viseletéhez. A nganaszanok ruhái olyanok, mint az útlevelek vagy névjegykártyák: a díszítésből megtudhatjuk, hogy az illető milyen családból származik, hogy házas-e vagy nőtlen, milyen státusza van a közösségben, hány rénszarvasa van...

A nganaszan nők kézzel vágják ki a díszeket egy speciális asztalon, előzetes tervrajzok vagy sablonok nélkül. Két fehér és fekete bőrcsíkot egymásra helyeztek, és középen egy díszítést faragtak, így négy egyforma csíkot kaptak. Az asszonyok ezeket apró öltésekkel, résről résré, hasitékról hasitékra varrták össze, így a minta egyik fele fekete, míg a másik fehér lett. A mintákat a varrásvonalakkal párhuzamosan helyezték el: ez hangsúlyozta a szabásvonalak formáját és az általános sziluettet. A nők körülbelül 10 méternyi díszcsíkot használtak egy parka díszítésére; akár 10 000 öltést is végeztek, hogy a mintákat egy ruhadarabhoz rögzítsék. A nganaszanok nagyra értékelték a díszítőcsíkokat: ha egy ruhadarab elrongyolódott, az asszonyok levágták a mintát, és új ruhadarabra varrták.

Nemcsak mintákat varrtak ruhájukra, hanem színes bőrdarabokkal is díszítették azt. Így díszítették a különböző használati tárgyakat is. Ezt szimbolizálják az adathordozóra felfüggesztett gyöngyök.

Az északi ember számára semmi sem élettelen, minden lélegzik és él. A természet rendezte a világgépét, ezért mindenhez óvatosan közelít. Ezért az ügyes női kéz által alkalmazott minták összefonódnak az érzésekkel, az ősök hívásával, a jelentésekkel és az emberi léttel. A mester élénk érzéssel viszonyul az anyaghoz és a dolgokhoz, a szőrméhez, bőrhöz, fához, csonthoz, fémhez, célja a lényegükbe való behatolás öröme, a gondos hozzáállás, a vágy, hogy úgy dolgozzon, mintha a természettel együttműködve dolgozna.

A nganaszanok ruháik díszítésére csak három színt használtak: a feketét, a pirosat és a fehéret, ezek a vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis*) színeit idézik.

E három szín egymás mellé helyezése az ősi időkbe nyúlik vissza, melynek értelmezését magyarázza a következő legenda:

„Réges-régen, amikor a földön először megjelent az élet, nganaszanok éltek ezen a földön. Akkoriban csak rénszarvasbőrt viseltek, minták és színek nélkül. Az egyik klánban élt egy fiatal sámán, aki éppen megnősült. Felesége ügyes kézműves asszony volt. Egy nap, amikor elaludt, álmot látott, és álmában hangot hallott: »Ha a feleséged ilyen ügyes kézműves asszony, miért viselsz egyszerű, díszek nélküli ruhákat? Van egy madár, itt repdes, a vörösnyakú lúd. Varrjon neked a feleséged egy párkát a madár tollazatának színeiben! Legyen a parkádra rajzolva az egész életed! Legyenek rénszarvasok, szánok, legyenek csapások rajta! A cipőd olyan legyen, mint a mamutláb! Ilyen cipőben nem fogsz elakadni a hóban, és könnyebben ki tudod húzni a lábad a mély hóból, így gyorsan el tudsz futni minden veszély elől!« Így lettek a nganaszan párkák.” Meséli Svetlana Akszenova Szigakovna – a nganaszan kultúra őrzője.

Az adathordozóra vésett díszítőelemek a következők:

1. Háromfejű minta (*čigajkuo nagür ngojbu'o*) a tárgy tetején: ezt a díszítést a házasok parkáin alkalmazzák, és a minden létfontosságú eszközzel megrakott rénszarvasszánok hosszú sorát szimbolizálja.
2. Láng alakú minta (*tulajogu*) a tárgy alsó részén: ez egy ősi díszítés. A nganaszanok hite szerint, ha valaki eltéved a sötétben, egy fény jelenhet meg neki. Az eltévedt személy természetesen követni fogja a fényt, de amikor az illető odamegy hozzá, az elmozdulhat, és így végül összezavarhatja az eltévedt utazót, ami nem ritka jelenség a tundrán, ezért a tundrai emberek óvakodnak az ilyen fénytől.

Ez utóbbi minta óvja az Ünnepeletet és éltesse Isten!

Várnai Zsuzsi